DOI: 10.32844/2222-5374-2020-106-4-1.21
УДК: 342.95:351.753(477)

Шумейко Т. А.,
кандидат юридичних наук

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ МЕТОДІВ РЕАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОБІГУ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ

Метою наукової статті є з'ясування сутності сучасних методів реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. Вказана мета може бути досягнута шляхом виконання таких завдань: 1) з'ясувати підходи юристів-адміністративістів до розуміння поняття «методи»; 2) окреслити особливі риси досліджуваних методів; 3) сформулювати визначення поняття «методи реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в сфері обігу зброї в Україні»; 4) узагальнити результати дослідження. Стаття присвячена з'ясуванню комплексної сутності сучасних методів реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. Досліджувані методи інтерпретуються в якості передбаченої законодавством сукупності вольових прийомів (способів, засобів), що застосовуються в межах форм реалізації вказаного адміністративно-правового механізму його суб'єктами (в межах їх повноважень) для вирішення комплексу завдань та досягнення мети державної політики формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. Обґрунтовується думка, відповідно до якої методи реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в сфері обігу зброї характеризуються тим, що вони: є особливими усвідомленими способами (прийомами, засобами) досягнення мети, вирішення завдань та здійснення функцій адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї; виявляються в формах реалізації цього адміністративно-правового механізму через суб'єктів, об'єктів такого механізму; відображають публічний інтерес в сфері обігу зброї; поширюються на усіх учасників (потенційних учасників) публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в державі, а також на кадри суб'єктів владних повноважень; за своєю сутністю охоплюють методи реалізації права та методи управлінської діяльності (методи переконання, примусу, контролю та нагляду). У висновках до статті узагальнюються результати дослідження.

Ключові слова: адміністративно-правовий механізм, державна політика у сфері обігу зброї, методи, правове регулювання, реалізація державної політики, формування державної політики.

Актуальність теми. На сьогоднішній день будь-яка правова та демократична держава не може функціонувати свавільно, будучи обмеженою правом. З огляду на це, всі сучасні держави втілюють свою управлінську

діяльність у конкретних актах, які вони можуть здійснювати (приймати) у відповідності до принципів і норм права. Закономірним чином, недопустимою також є свавільність об'єктивації різних елементів правової системи сучасної держави, зокрема, актів (у вигляді діяльності, бездіяльності, рішень) суб'єктів владних і невладних повноважень стосовно реалізації правових механізмів. Вказане безпосереднім чином стосується також і адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні, що повинен реалізовуватись не лише в межах конкретних форм, але й із застосуванням різних методів його реалізації. При цьому, соціально-правову значимість методів реалізації вказаного адміністративно-правового механізму в правовій та демократичній державі на сьогодні важко недооцінити, що демонструє саме значення слова «метод» [1, с.236]. У цьому контексті комплексне наукове розуміння концептуальної сутності таких методів дозволяє розуміти усі фактичні можливості ефективного та раціонального вияву адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. Ігнорування ж таких методів призводитиме до того, що реалізація адміністративно-правового механізму: 1) не обумовить потрібні результати; 2) буде методологічно невизначеною, а тому схильною до впливу на цей процес явища корупції та інших негативних соціально-правових явищ.

Крім того, значним чином актуалізує окреслене питання той факт, що реалізація зазначеного адміністративно-правового механізму безпосереднім чином позначається на безпекових умовах існування індивіда, суспільства та держави, а методологічно неналежна реалізація цього механізму неминуче призводить до того, що: 1) ці безпекові умови погіршуються; 2) безпекове середовище починає впливати на реалізацію вказаного правового механізму (додатково слід мати на увазі, що на сьогоднішній день безпекове середовище в Україні характеризується множиною об'єктивних і суб'єктивних проблем [2, с. 175–176]).

Аналіз наукової літератури та невирішені раніше питання. Попри важливість комплексного розуміння сутності методів реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в сфері обігу зброї в нашій державі, слід констатувати, що по сьогодні це питання ще залишається недослідженим. Разом із тим, зауважимо, що наразі ученими вже досліджувались окремі питання методів реалізації права, методів діяльності суб'єктів публічної адміністрації, методів реалізації державної політики, серед яких: О. Б. Андрєєва, Ю. П. Битяк, К. В. Бондаренко, С. І. Віговський, С. Г. Головка, М. П. Гурковський, П. О. Комірчий, Р. М. Ляшук, А. О. Собакарь та інші науковці. На основі наукових напрацювань цих та інших учених вбачається можливість формування актуального наукового розуміння поняття та ознак сучасних методів реалізації зазначеного адміністративно-правового механізму.

Отже **метою** наукової статті є з'ясування сутності сучасних методів реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. Вказана мета може бути досягнута шляхом виконання таких завдань: 1) з'ясувати підходи юристів-адміністративістів до розуміння поняття «методи»; 2) окреслити особливі риси досліджуваних методів; 3) сформулювати визначення поняття «методи

реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в сфері обігу зброї в Україні»; 4) узагальнити результати дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вітчизняні юристи-адміністративисти в переважній своїй частині визначають адміністративно-правову сутність методів, ґрунтуючись на загальній (словниковій) інтерпретації слова «метод». Наприклад, провідний вітчизняний науковець Ю. П. Битяк зазначає, що «адміністративно-правовими методами є способи та прийоми безпосереднього цілеспрямованого впливу виконавчих органів (посадових осіб) згідно закріпленої за ними компетенції, у встановлених межах і в певній формі на підпорядкованих їм органів і громадян» [3, с. 163]. У цьому контексті адміністративно-правові методи – це «методи управлінського впливу» [3, с. 165]. Подібним чином визначають такі методи, зокрема, Г. В. Грянка [4, с. 207], С. О. Мосьондз [5, с. 272], І. В. Хохлова [6, с. 48].

Що ж стосується можливостей формулювання визначення поняття методів реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в сфері обігу зброї в Україні, то вказане виявляється можливим лише на підставі з'ясування основних рис таких методів. При цьому, приймаючи до уваги сутність сфери обігу зброї в Україні, особливості формування та реалізації державної політики у вказаній сфері, а також сутність адміністративно-правового механізму формування та реалізації цієї державної політики, можемо дійти думки, що основними ознаками методів реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в сфері обігу зброї в Україні є такі особливості їх риси:

1. Методи реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в сфері обігу зброї є особливими усвідомленими (вольовими) способами (прийомами) досягнення мети, вирішення завдань та здійснення функцій цього адміністративно-правового механізму. Використання таких методів, коли вони є необхідними (доречними в конкретних умовах практичної дійсності, приймаючи до уваги принципи формування та реалізації державної політики у відповідній сфері) дозволяє реалізовувати досліджуваний адміністративно-правовий механізм таким чином, щоби його функції щоразу найбільш ефективно та раціонально досягали своєї цілі, обумовлюючи таким чином об'єктивацію мети цього адміністративно-правового механізму. Застосування певних методів реалізації адміністративно-правового механізму тоді, коли доречним буде застосування інших методів, призводитиме до того, що реалізація адміністративно-правового механізму (інакше – «функціонування» такого механізму) буде відбуватись безрезультатно чи з негативним результатом (наприклад, мова йде про даремне використання адміністративного ресурсу, коштів державного бюджету, зниження рівня авторитету держави чи престижу публічної служби тощо).

Відтак, функція адміністративно-правового механізму та методи реалізації такого адміністративно-правового механізму є тісно пов'язаними між собою поняттями. На зв'язок функцій та методів звертає увагу також провідний юрист-адміністративіст Ю. П. Битяк, зауважуючи, що функція управління є елементом управлінської діяльності, що «дає можливість

відокремити методи управління від понять, які вживаються в аналогічному до них розумінні» [3, с. 164]. В цьому сенсі, «приміром, планування, контроль, облік та інші подібні до них дії є функціями управління, однак, взяті як окремі прийоми якоїсь з функцій управління, вони вже постають в якості методів управління» [3, с. 164]. Відтак, контроль, як функція адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в сфері обігу зброї, може також бути й відповідним методом реалізації цього адміністративно-правового механізму.

2. Методи реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в сфері обігу зброї виявляються в формах реалізації цього адміністративно-правового механізму через взаємодію (в межах компетенції) суб'єктів, об'єктів вказаного механізму. У цьому контексті прослідковується діалектичний зв'язок між суб'єктами реалізації адміністративно-правового механізму, з одного боку, та державною політикою, процесами формування та реалізації цієї політики, а також із процесами та публічно-правовими відносинами в сфері обігу зброї, з іншого боку.

3. Методи реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в сфері обігу зброї відображають публічний інтерес в сфері обігу зброї в Україні. Відтак, суб'єкт реалізації зазначеного адміністративно-правового механізму щоразу повинен використовувати ті чи інші методи не лише, приймаючи до уваги те, що певний метод буде ефективним в конкретних умовах практичної дійсності, але й те, що цей метод повинен відображати публічний інтерес в режимі обігу зброї саме в нашій державі. Вказане має особливе значення у випадках, коли здійснюється виконання міжнародно-правових договорів, які стосуються обігу зброї, а також під час міжнародного співробітництва щодо забезпечення правопорядку в сфері обігу зброї. Крім того, слід зауважити, що зазначена ознака методів реалізації адміністративно-правового механізму дозволяє належним чином відобразитись антикорупційній функції адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї (не допускається превалювання приватного інтересу над публічним, а коли це має місце в практичній дійсності, вбачається можливість застосування методу державного та громадського контролю стосовно такої ситуації).

4. Методи реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в сфері обігу зброї в Україні поширюються (в тій чи іншій мірі) на усіх учасників (потенційних учасників) публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в державі, а також на кадри суб'єктів владних повноважень, які є суб'єктами адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у вказаній сфері, що безпосереднім чином реалізуючи такий механізм.

5. Методи реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в сфері обігу зброї в Україні за своєю сутністю охоплюють методи реалізації права та методи управлінської діяльності. У цьому контексті, а також приймаючи основні підходи до поділу методів на види [див., напр.: 7, с. 16; 8, с. 145], можна дійти висновку, що

основними (базовими) методами реалізації адміністративно-правового механізму є:

1) метод переконання, що може виявлятися в: а) загальних формах впливу, що поширюються на всіх учасників (також і на потенційних учасників) публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в державі, а також на кадри суб'єктів владних повноважень, які є суб'єктами адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у вказаній сфері (систематична агітаційно-пропагандистська робота; систематичне інформування; заохочення правомірної поведінки); б) внутрішніх формах, які окреслюють способи відповідного впливу на кадрів суб'єктів владних повноважень, що є суб'єктами адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у вказаній сфері, безпосереднім чином реалізуючи такий механізм (профілактична бесіда з кадрами; здійснення заходів підвищення рівня професіоналізму, компетентності кадрів вказаних суб'єктів);

2) метод примусу, основними формами вияву якого є: а) політико-правовий примус, яким є використання заходів установчої, економічної, кадрової та іншої політики для спонукання суб'єкта вказаного адміністративно-правового механізму реалізовувати належним чином цей адміністративно-правовий механізм; б) адміністративний примус, а саме визначений адміністративним законодавством України «метод психічного, матеріального або фізичного впливу на сумління та поведінку людей, що застосовується у сфері державного управління з метою запобігання і припинення адміністративних правопорушень, а також притягнення винних до адміністративної відповідальності» [9]; в) дисциплінарний примус, який полягає в дисциплінуванні кадрів суб'єктів адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї за наявності фактичних підстав для цього (свідоме невиконання чи свідоме неналежне виконання службових обов'язків, якими реалізується зазначений адміністративно-правовий механізм);

3) метод контролю та нагляду, котрий виявляється в: а) «оцінці (з точки зору законності) будь-яких управлінських дій» [10, с. 263], корегувального впливу на суб'єктів, котрі неналежним чином здійснюють ці дії (бездіяльність; приймають відповідні рішення); б) оцінці та корегувальному впливу на підконтрольних суб'єктів, які є невідомими учасниками публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в державі.

Використання під час реалізації адміністративно-правового механізму тих чи інших загальних (базових) методів здійснюється з урахуванням певних імперативних засад (фактично відображають стандарти управлінських рішень та дій в межах державної політики у сфері обігу зброї в Україні):

1) використання загальних методів реалізації адміністративно-правового механізму враховують людиноцентристську парадигму розвитку України та комплекс вимог принципів формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї. У цьому контексті, наприклад, примус застосовується виключно тоді, коли: а) переконання виявилось неефективним в конкретних умовах формування та/або реалізації державної політики у сфері обігу зброї; б) таку неефективність засвідчують певні

об'єктиві, фактичними обставинами практичної дійсності. Дотримання такої засади унеможливить: а) використання заходів примусу для політичного тиску, помсти з використанням адміністративного ресурсу тощо; б) використання методу переконання задля ігнорування принципу невідворотності юридичної відповідальності; в) використання методів контролю та нагляду для маскування адміністративного тиску на підконтрольних суб'єктів з корупційною чи іншою неправомірною метою;

2) публічного інтересу в сфері обігу зброї. Так, хоча примус не є бажаним методом реалізації адміністративно-правового механізму, утім він повинен застосовуватись для забезпечення правопорядку в сфері обігу зброї, приймаючи до уваги той факт, що в реальній дійсності протиправна поведінка, правовий нігілізм тощо – це елементи базової характеристики суспільного буття;

Зважаючи на викладене, доходимо думки, що методами реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в сфері обігу зброї в Україні є передбаченою законодавством сукупністю усвідомлених (вольових) прийомів, способів і засобів, що застосовуються в межах форм реалізації цього адміністративно-правового механізму його суб'єктами (в межах їх повноважень) для вирішення комплексу завдань та досягнення мети державної політики формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні.

Висновки. Підводячи висновок викладеному зауважимо, що на сьогоднішній день адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні реалізується у межах конкретних форм й шляхом використання різноманітних прийомів, способів і засобів, які можуть бути поділені на загальні та спеціальні методи. Характерним для цих методів є те, що вони: 1) є особливими вольовими способами (прийомами, засобами) досягнення мети, вирішення завдань та здійснення функцій цього адміністративно-правового механізму; 2) безпосереднім чином об'єктивуються у формах реалізації адміністративно-правового механізму через взаємодію суб'єктів, об'єктів такого механізму; 3) відображають публічний інтерес в сфері обігу зброї в Україні; 4) поширюються в різній мірі на усіх учасників (потенційних учасників) публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї, а також на кадри суб'єктів владних повноважень; 5) за своєю сутністю охоплюють методи реалізації права та методи управлінської діяльності.

З огляду на те, що вчасне та адекватне обрання й використання досліджуваних методів (зокрема, їх комбінування між собою) суб'єктом адміністративного механізму формування та реалізації державної у сфері обігу зброї в Україні обумовлює ефективне та раціональне виконання завдань цього механізму та досягнення його мети, цілком доцільним вбачається те, що: 1) в суб'єктах владних повноважень, які реалізують адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики в сфері обігу зброї, з професійними публічними службовцями, службові завдання яких обумовлюють реалізацію вказаного механізму, повинні на періодичній основі проводитись семінари (інші навчально-практичні заходи), в яких їм будуть роз'яснюватись найбільш вдала практика використання тих чи інших методів під час формування та/або

реалізації державної політики у вказаній сфері; 2) у вказаних суб'єктах владних повноважень повинен проводитись внутрішній контроль на предмет належного використання публічними службовцями методів реалізації розглядуваного адміністративно-правового механізму (у разі викриття фактів неналежного використання таких методів доцільно проводити щодо таких службовців корекційні заходи).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови. Харків : Фоліо, 2002. 540 с.
2. Фатхутдінов В. Г. Адміністративно-правове забезпечення громадської безпеки в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017. 445 с.
3. Административное право Украины : учебник / Ю. П. Битяк, В. В. Богуцкий, В. Н. Гаращук и др.; под ред. Ю. П. Битяка. Харьков : Право, 2003. 576 с.
4. Грянка Г. В. Адміністративний примус у публічному адмініструванні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2011. № 6. С. 206–214.
5. Мосьондз С. О. Особливості методів здійснення державної політики у сфері науки в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія : Юридична*. 2012. Вип. 3. С. 271–280.
6. Хохлова І. В. Особливості адміністративно-правових методів управлінської діяльності у сфері забезпечення права громадян на здобуття вищої освіти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2019. Вип. 56, Т. 2. С. 47–50.
7. Арістова І. В. Державна інформаційна політика та її реалізація в діяльності органів внутрішніх справ України: організаційно-правові засади : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2002. 39 с.
8. Капітонова Н. В. Муніципальна поліція в структурі органів публічної влади: теоретико-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2017. 236 с.
9. Фіночко Ф. Д. Адміністративний примус як теоретична абстракція. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2005. № 31. С. 222–225.
10. Ботезат О. П. Особливості державного контролю у сфері землекористування. *Теорія та практика державного управління*. 2009. Вип. 4 (29). С. 261–266.

T. Shumeiko

THE CONCEPT AND SIGNS OF METHODS OF IMPLEMENTATION OF THE ADMINISTRATIVE AND LEGAL MECHANISM OF FORMATION AND IMPLEMENTATION OF THE STATE WEAPONS POLICIES IN UKRAINE

The purpose of the scientific article is to clarify the essence of modern methods of implementation of the administrative and legal mechanism of formation and implementation of state policy in the field of arms circulation in Ukraine. This goal

can be achieved by performing the following tasks: 1) to clarify the approaches of lawyers-administrators to understand the concept of «methods»; 2) outline the special features of the studied methods; 3) to formulate the definition of the concept "methods of implementation of the administrative and legal mechanism of formation and implementation of state policy in the field of arms circulation in Ukraine"; 4) summarize the results of the study. The article is devoted to clarifying the complex essence of modern methods of implementation of the administrative and legal mechanism of formation and implementation of state policy in the field of arms circulation in Ukraine. The studied methods are interpreted as provided by law a set of volitional techniques (methods, means) used within the forms of implementation of the specified administrative and legal mechanism by its subjects (within their powers) to solve a set of tasks and achieve state policy of formation and implementation of state policies in the field of arms circulation in Ukraine. The opinion is substantiated, according to which the methods of realization of the administrative-legal mechanism of formation and realization of the state policy in the sphere of arms circulation are characterized by the fact that they: are special conscious ways (receptions, means) of achievement of the purpose, the decision of tasks and realization of functions of the administrative-legal mechanism. implementation of state policy in the field of arms circulation; are manifested in the forms of implementation of this administrative and legal mechanism through the subjects, objects of such a mechanism; reflect the public interest in the field of arms trafficking; apply to all participants (potential participants) of public-law relations on the formation and implementation of state policy in the field of arms circulation in the state, as well as to the personnel of the subjects of power; in essence, cover the methods of law enforcement and management methods (methods of persuasion, coercion, control and supervision). The conclusions to the article summarize the results of the study.

Keywords: administrative and legal mechanism, formation of state policy, implementation of state policy, legal regulation, methods, state policy in the field of arms circulation.